

18 грудня 2014 року в Науково-дослідному інституті українознавства відбувся методологічний семінар на тему: «Документи національно-визвольного руху в архівах України та діаспори» присвячений збереженню архівної документальної спадщини, яка засвідчує трагізм голодомору, специфіку визвольного руху та багатьох білих плям нашої історії. Для презентації наукової роботи запрошено історика, архівіста, члена вченої ради Центру досліджень визвольного руху Геннадія Іванущенко.

Державний архів Сумської області, очолюваний науковцем у 2005 – 2010 році провів велику роботу по зібранню, опрацюванню, оцифруванню та оприлюдненню фактів про голод, які засвідчили проблему цілеспрямованого винищення українського села радянською владою. Першим регіональним дослідженням стала книга «Голодомор на Сумщині» (2006 р.), яка складалася з документів ДАСО, спогадів, зібраних начальниками архівних відділів райдержадміністрацій та міських рад, ілюстрації з тодішніх газет. «Виявляється документи про голод ніколи не були засекречені, але вони не вписувались у радянську історіографію, тому не залучались до дослідження. Матеріали газет, циркуляри, розпорядження головам сільських рад, про чорні дошки, про мобілізацію особливо морально та ідеологічно стійких комуністів на хлібозаготівлі свідчать про офіційну позицію влади щодо специфічного соціального захисту населення – знищення через голод, розстріл з конфіскацією майна», - зауважив Геннадій Іванущенко у своїй доповіді.

Окрема робота архівіста присвячена книгам реєстрації актів цивільного стану, які прийшлося передати в державні архіви з органів юстиції, що дозволило зберегти їх як історичне джерело. Завдяки сучасним технологіям в Сумах було оцифровано 57 тисяч актових записів про смерть в період Голодомору 1932-33 років, що дозволило сформувати персональну базу даних, доступну як для науковців, так і для родичів померлих. Методологічно є доцільно оцифровані документи закачувати на сайт, адже інформація важлива для пошуку персональної інформації про родичів загиблих. Такий підхід дозволяє поширити розуміння Голодомору як трагедії, дозволити самостійно аналізувати владний терор, опираючись на архівні докази (<http://history.sumynews.com>)

«Велика кількість матеріалів засвідчують Геноцид як за соціальною ознакою – смерть від недоїдання, голоду, стихійне лихо з голоду, крайнє виснаження, так і за національною ознакою – коли за національним складом померлих в м. Суми, 94 відсотки були українці, про що свідчить рідкісний документ, в якому зазначено «причина смерті – українець», - відмітив науковець.

Одним з напрямків недосліджених сторінок історії є рух опору, який настільки тримав у напрузі тоталітарний режим, що навіть потенційних організаторів – сільський актив, виселяли за межі України. Зокрема на Сумщині 1919–23 рр. існувало 106 антибільшовицьких повстанських загонів, а загалом, за підрахунками П. Ісакова - близько 40 тисяч партизанів, з тачанками кулеметами, гарматами, розвідкою, протистояло більшовицькому захопленню України. Останнього повстанського отамана Пилипа Ващенка на Сумщині було знищено 1929 року. Незважаючи на фактично війну проти таких добровільних повстанських загонів і їх знищення, навіть під час радянської продрозверстки та спланованого голоду рух опору не припинився. Напрошується виділення певної тяглості у протистоянні Російського імперіалізму та відстоювання українського, навіть в умовах крайньої межі голоду.

Друга напрямна методологічного семінару присвячена упорядкуванню діаспорних архівів: Українського музею-архіву у Клівленді, що під головуванням Олександра та Андрія Фединських сформував добірку газет 1918 р., 30–х р., таборової преси різними мовами (<http://www.umacleland.org/>), Дослідного інституту «Україніка» в Канаді (<http://www.holodomoreducation.org/index.php/id/159>), представлений фотодокументами періоду створення українських полків 1917-19 рр. із зібрання Івана Липовецького з Союзу українських ветеранів, архівна збірка у Вінніпезі в Осередку Української Освіти і Культури, де містяться унікальні особові справи Євгена Коновальця, Євгена Онацького, спогади 20 – 30–х рр., відео з похорону Коновальця 1938 р., Архіву ОУН в Лондоні, в якому оцифровані окремі колекції документів, частина фонду С.Бандери, зокрема, газетні повідомлення з багатьох країн світу про загибель С. Бандери (1959) та суд над Сташинським (1962).

До основних проблем архівів діаспори Геннадій Іванущенко зараховує їх пізнє впорядкування та роззосередженість між різними країнами, громадськими організаціями та установами, церковними парафіями, більшість колекцій потребує фахового аналізу. Західний досвід впорядкування архівних колекцій наштовхує на потребу оцифрування, реставрації та їх доступності в мережі Інтернет. Зокрема, архів Д. Донцова, який довгий час мандрував, врешті був переведений на мікроплівки канадійцями, які можна придбати, в тому числі і українцям. Потім його можна оцифрувати і користуватися науковцям.

Всі ці виклики спричинили створення Українською інформаційною службою окремого ресурсу – «Архів ОУН в УІС-Лондон» (<http://ounuis.info/index.php>).

Доповідь Геннадія Івануценка викликала жваву дискусію, обговорення пропозицій щодо обміну досвідом та подальших спільних заходів розвитку українознавства.

